

PIERWSZE SŁOWO

Narodziny mowy
i pisma

MARTIN
KUCKENBURG

Przełożył
Bartosz Nowacki

SPIS RZECZY

Część pierwsza POWSTANIE MOWY

- Rozdział 1. Początki mowy i pisma. O zdumiewającej aktualności starego tematu . . . 17
W poszukiwaniu początków mowy (18) „Na początku było słowo” (20) Debata o początkach języka w myśli oświeceniowej (21) Spekulatywne i naukowe hipotezy o początkach mowy (23) Dziedzina badań w półmroku (25) Pytania sformułowane na nowo (26) Dodatek. Debata na temat języka indoeuropejskiego (26)
- Rozdział 2. Cykanie świerszczy, śpiew ptaków i wrzask małp. Systemy komunikacji w świecie zwierząt 31
Całość form wyrazu (32) Filozofowie i mowa zwierząt (33) Czysto odruchowe odgłosy? (35) Złożona komunikacja zwierzęca (36) Śpiew ptaków (38) Taniec pszczoły pasiecznej (39) Zaskakujące obserwacje (40) Mowa – system otwarty (42) Kreatywność i porządek (43) Dodatek. Eksperymenty językowe z małpami czlekokształtnymi (45)
- Rozdział 3. Organy mowy, mózg i historia rozwoju człowieka 50
„Niemy małopold” Haeckla (51) Niejasne początki (52) Gatunek *Homo* wkracza na scenę (53) Spór o neandertalczyka i gatunek *Homo sapiens* (55) Postawa wyprostowana i pierwsze narzędzia kamienne (57) Wykształcenie się ludzkiego mózgu (58) Język jako czynnik rozwoju (59) Godzina badaczy mózgu (60) Odlewy czaszek dostarczają wyjaśnień (62) „Rubikon zdolności mówienia”? (63) Anatomia ludzkiej artykulacji (64) Ruchy języka a mowa (65) Nowa dyscyplina naukowa (66) Zmiana poglądów (68) Neandertalczyk – niema istota? (69) Neandertalczyk ze współczesną kością gnykową (70) Dodatek. W poszukiwaniu „genu mowy” (71)
- Rozdział 4. Powstanie mowy a rozwój techniki i kultury 74
Wytwarzanie narzędzi pracy (75) Tradycja zamiast dziedziczenia (75) Kontrowersje wokół pytania „kiedy?” (76) Genetyczny prawybuch jako początek kultury? (77) Porównanie dwóch technik obróbki kamienia (78) Pięściaki *Homo erectus* (80) Złożone technologie (81) „Paleontologia mowy”? (83) Ogień – oswojona siła natury (84) Obozowiska z domostwami (85) Pożyteczny pakiet kulturowy (85) Zorganizowane łowy na grubego zwierza (86) Broń myśliwska – wytwór kultury, a nie natury (87) Początki kultury duchowej (88) „Protosztuka” sprzed 400 tysięcy lat? (89) Tak stare jak ludzkość (90)
- Rozdział 5. Współczesne spekulacje na temat prajęzyka 92
Język neandertalczyka (93) Początki *Homo sapiens*. Człowiek jak my (94) Język „epoki lodowcowej” (95) Kluczem była kultura (95) Czy człowiek ma „instynkt mowy”? (96) Dodatek. Rodziny językowe i „prasłowa” (98)

Część druga
POWSTANIE PISMA

Rozdział 6. Ryty naskalne i nacięcia liczbowe. O etapach wstępnych i poprzednikach pisma	103
Złożone techniki pamięciowe (104) Zaczęło się od karbowanego kija (106) Kijki do liczenia i znaki myśliwskie (108) Kalendarz księżycowy 30 tysięcy lat temu? (110) „Orant” z Geißenklösterle (113) Sznury z węzłami i różaniec (114) Pejzaż z epoki lodowcowej? (117) Prehistoryczna <i>Oda do wiosny</i> (119) Zagadka jaskiń z malowidłami (120) Inskrypcja z La Pasiega (122) Indiańska kronika plemienna (124) Dodatek. Systemy pisma epoki kamienia? (126)	
Rozdział 7. Pismo. Środek komunikacji kultur wysoko rozwiniętych	131
Zasada zapisu idei (132) „Obraz głosu” (132) „Pisemna pamięć” (133) Narodziny historiografii (135) Pochwała i krytyka pisma (136) Rozwój pisma a wysoko rozwinięta kultura (137) Pismo jako środek organizacji (139)	
Rozdział 8. Od liczmana rachunkowego do tabliczki liczbowej. Wczesna księgowość na Bliskim Wschodzie	140
Tajemnicza gliniana obwoluta (140) Udoskonalony system księgowania (141) Z powrotem do VIII tysiąclecia p.n.e. (143) Rachowanie dóbr glinianymi liczmanami (144) Skutek rewolucji neolitycznej (146) System liczmanów staje się wielowarstwowy (147) Dokumenty handlowe czy kwity podatkowe? (148) Znakowane gliniane obwoluty i tabliczki rachunkowe (149) Od glinianej obwoluty do pisma (151)	
Rozdział 9. Powstanie mezopotamskiego pisma klinowego	154
Pismo ideograficzne (155) Od obrazka do znaku klinowego (157) Prozaiczne początki (159) Gliniane adnotacje do akt (161) Specyficzny system liczbowy (163) Tokeny jako wzorce znaków liczbowych? (164) Znaki pisma a formy tokenów (165) Co było najpierw? (166) Wynalazek czy stopniowy rozwój? (167) Powstanie klasycznego pisma klinowego (169) Zasada fonetyczna (171) Awans do miana uniwersalnego środka wyrazu (173)	
Rozdział 10. Hieroglify egipskie. Najstarsze pismo świata?	177
Paleta Narmera (177) Znaki pisma fonetycznego i „obraz opisujący” (180) Grób U-j w Górnym Egipcie (182) Najstarsze zabytki pisma na świecie? (184) Starsze niż mezopotamskie pismo klinowe? (185) Wczesna fonetyzacja nad Nilem (188) Pismo narzędziem administracji również w Egipcie (189) To, co ważne, na zawsze utraczone (190) Pismo obrazowe, lecz nie obrazkowe (191) Pomnikowe i powszednie zastosowanie pisma (194) Dodatek. Rozwój pisma w Azji (196)	
Rozdział 11. Pismo a pozycja społeczna. Wczesna sztuka pisania jako środek sprawowania władzy i przywilej społeczny	202
Ile osób znało pismo? (202) Bezwzględne posłuszeństwo i szacunek (204) Sztynne metody wychowawcze (207) Wiedza daje władzę (208) Pisarz jako funkcjonariusz państwowy (211) Błogosławieństwo czy przekleństwo? (213) Dodatek. Systemy pisma Ameryki prekolumbijskiej (215)	

Rozdział 12. Na końcu alfabet. Powstanie i rozpowszechnienie się pisma literowego	219
Tygiel języków i kultur (219) Pochodna pisma hieroglificznego? (221) „Pani Turku- su” (222) Pismo protokananejskie (224) Początek – hieroglify czy hieratyka? (226) Alfabet klinowy z Ugarit (227) Pismo fenickie i jego pochodne (229) Wczesne egej- skie systemy pisma (230) Przejęcie alfabetu przez Greków (232) Spółgłoski i samo- głoski (233) Demokratyzacja sztuki pisania (236) Kontynuacja tradycji ustnych (238) Dodatek. Starogermańskie runy – system pisma owiany legendą (239)	
Przypisy	243
Bibliografia	252
Wybór literatury tematu w języku polskim	256
Indeks osób	257
Indeks nazw geograficznych i etnicznych	
260	